

основи професійної сфери діяльності.

5. Розвиток здібності до поглибленого вивчення, систематизації, узагальнення одержуваних знань.
6. Формування типу мислення, що відповідає специфіці обраної професійної діяльності.
7. Осмислення гуманітарної складової процесу професійної освіти і діяльності.
8. Орієнтація в сучасній системі інформаційних технологій, практичні навички використання їх для вирішення професійних задач.
9. Методологічний характер навчання.
10. Орієнтація на перспективну освіту та діяльність.

Отже, на підставі вищезазначеного, доходимо висновку, що **професійна компетентність майбутнього інженера** – це інтегроване особистісне утворення,

ЛІТЕРАТУРА

1. Большой коммерческий словарь / под ред. Т.Ф. Рябовой. – М.: Война и мир, 1996. – 399 с.
2. Кічук Я. Правова компетентність майбутнього фахівця – пріоритетне завдання громадянської освіти у вищій школі / Я. Кічук // Вісник Львівського університету. - Серія: Педагогічна. – Львів, 2008. - Вип. 23. - С 141-147.
3. Комлев Н. Г. Словарь иностранных слов / Н. Г. Комлев. - М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. - 672 с.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: "К.І.С.", 2004. – 112 с.
5. Кузьміченко І. О. Формування соціально-професійної компетентності майбутнього інженера /

що містить професійні знання у сфері виробництва, практичні вміння й навички у вирішенні виробничих завдань, особистісні якості, що дозволяють на високому рівні виконувати професійну діяльність.

Відтак, на підставі вищезазначеного, доходимо висновку, що проблеми формування професійної компетентності майбутніх інженерів останнім часом привертають увагу науковців, проте, питанням формування їхньої правової компетентності, без якої в сучасних умовах неможливо належним чином організувати діяльність будь-якого виробництва в межах закону, під час навчання у вищому технічному навчальному закладі приділяється недостатньо уваги. З огляду на це, необхідно визначити сутність і структуру поняття "правова компетентність майбутніх інженерів".

І. О. Кузьміченко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2009. – № 23 (186). – Ч. 3. – С. 220-224.

6. Нагорна Н. В. Формування у студентів понять компетентності й компетенції / Н. В. Нагорна // Виховання і культура. - 2007. – № 1-2 (11-12).-С 266-268.

7. Татур Ю. Г. Компетентностный подход в описании результатов и проектировании стандартов высшего профессионального образования: материалы ко второму заседанию методологического семинара. Авторская версия. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – Режим доступа: [http://technical.bmstu.ru/istch/komp/tatur II.psd](http://technical.bmstu.ru/istch/komp/tatur%II.psd)

8. Хуторской А. В. Ключевые компетенции. Технология конструирования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – №5. – с. 319.

Подано до редакції 04.02.13

УДК: 378.14+33+378.6

Н. М. Перевознюк

СТРУКТУРА ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО-ДІЛОВОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

У статті розкрито структуру іншомовної професійно-ділової комунікативної компетентності майбутніх економістів як фактичного вираження їх здатності до іншомовного професійно-ділового спілкування.

Ключові слова: *іншомовна професійно-ділова комунікативна компетентність, іншомовне професійно-ділове спілкування.*

Постановка проблеми. У контексті запровадження компетентнісного підходу у вищу професійну освіту актуальним постає питання формування іншомовної комунікативної компетентності в процесі вивчення професійно-орієнтованої іноземної мови.

Так, розвиток **комунікативної компетентності** розглядається науковцями як кінцева мета навчання іноземних мов, має на увазі навчання вільного орієнтування в іншомовному середовищі та уміння адекватно реагувати в різних ситуаціях спілкування [2, с. 19].

Однак, проблема формування іншомовної комуні-

кативної компетентності в майбутніх економістів у процесі вивчення професійно-орієнтованої іноземної мови все ще лишається недостатньо розкритою. Це пояснюється наявністю значної кількості формулювань та конкретизації даного поняття відповідно до специфіки окремих наукових досліджень, а також широкого кола його складників, які висуваються науковцями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, присвячених розв'язанню проблеми конкретизації поняття "іншомовна комунікативна компетентність" у вищій професійній освіті, засвідчив, що науковцями здебіль-

шого застосовуються та ототожнюються такі його формулювання, як "іншомовна комунікативна компетентність" [3, с. 9; 7, с. 11; 13, с. 55], "іншомовна професійна комунікативна компетентність" [1, с. 10; 4, с. 21], "іншомовна комунікативна компетенція" [5, с. 70; 6, с. 15], а компонентами даного поняття розглядаються лінгвістична, дискурсивна, стратегічна, соціокультурна, соціальна, лінгвопрофесійна, соціально-інформаційна, соціально-політична, персональна компетенції [1, с. 16 – 17]; мовна (лінгвістична), соціокультурна, професійна компетенції [5, с. 70]; лінгвістична, соціокультурна, стратегічна, професійна компетенції [6].

У роботах західних науковців серед складових означеного поняття виокремлюються: *"linguistic, sociocultural, discourse, strategic, interactional, formulaic competences"* [15, с. 41 – 57]; *"sociocultural, strategic, discourse, grammatical competences"* [16, с. 9 – 10]; *"linguistic knowledge", "interaction skills", "cultural knowledge"* [17, с. 363 – 368]; *"linguistic, sociolinguistic, discourse, strategic competences"* [14, с. 189 – 194].

У зв'язку з вищезазначеним, мета статті полягає в конкретизації загальноприйнятого поняття "іншомовна комунікативна компетентність" шляхом розкриття сутності та структури іншомовної професійно-ділової комунікативної компетентності майбутніх економістів як фактичного вираження їх здатності до іншомовного професійно-ділового спілкування.

Виклад основного матеріалу. Проблема навчання студентів економічних спеціальностей англійської мови для ділового спілкування набула вивчення в наукових працях О.Б. Тарнопольського.

Так, О.Б. Тарнопольський та С.П. Кожушко висловлюють думку, що *"професійно-орієнтована іншомовно-мовленнєва комунікативна компетенція в області ділового спілкування складається з семи компонентів: лінгвістичного, предметного, формально-логічного, ділового лінгвосоціокультурного з дуже невеликим паралінгвістичним компонентом, що входить до нього, компонента "стиля життя" і психологічного компонента"* [12, с. 37].

Зазначені компетенції, однак, не вичерпують усього переліку компетенцій, що розрізняються вітчизняними науковцями.

Так, О.Л. Огурцова висуває інший компонент – *"компетенцією у користуванні англійськими засобами сучасних інформаційно-комунікаційних технологій* для спілкування, надання, знаходження, вилучення та обробки іншомовної професійно значущої інформації" [9, с. 153].

У даному дослідженні ми конкретизуємо поняття "іншомовна комунікативна компетентність" відповідно до процесу *іншомовного професійно-ділового спілкування (ПДС)* [11, с. 79], визначаючи її як *"іншомовну професійно-ділову комунікативну компетентність" (ПДКК)*. Ми відзначаємо значну її роль у формуванні *загальної професійної компетентності* фахівця економічної галузі [10], що сприяє професій-

ному зростанню фахівця та відкриває нові можливості у досягненні кар'єрного успіху. Однак, ПДКК, хоча і виступає компонентом загальної професійної компетентності фахівця-економіста, також являє собою складне системне явище, що має свою структуру – більш вузькі конкретизовані компоненти (відповідні комунікативні компетенції в іншомовній професійно-діловій комунікації).

Ми виходимо із того, що навчання майбутніх економістів іноземної мови для ділового спілкування являє собою цілеспрямований професійно-орієнтований процес, головною метою якого виступає формування у студентів *іншомовної професійно-ділової комунікативної компетентності (ПДКК), що розглядається нами як інтегрована характеристика особистості, яка становить сукупність взаємопов'язаних компонентів – комунікативних компетенцій та виявляє здатність фахівця повною мірою реалізувати міжособистісне й міжкультурне професійно-ділове спілкування іноземною мовою з метою належного здійснення професійної діяльності (зокрема, в економічній галузі)*.

У складі ПДКК майбутніх економістів ми виокремлюємо наступні основні, на наш погляд, компоненти (комунікативні компетенції): *лінгвістичну (мовну та мовленнєву), професійно-предметну, ділову соціокультурну та інтераційну (мал. 1)*. Зазначені комунікативні компетенції базуються на комплексі відповідних знань та здатності їх використання у ситуаціях ПДС та мають формуватися у процесі навчання професійно-орієнтованої іноземної мови у ВНЗ.

Зупинимось на більш детальному розкритті компонентів ПДКК.

Так, *лінгвістична компетенція* розглядається нами як *володіння знаннями, пов'язаними з різними аспектами мови: лексикою, граматиною, фонетикою (мовна компетенція), та здатність їх використання під час усного та письмового ПДС (мовленнєва компетенція)*. Таким чином, мовленнєва компетенція передбачає практичне оволодіння іноземною мовою, що має на увазі оволодіння говорінням, аудіюванням, читанням та письмом як основними видами МД. Умовою формування у студентів мовленнєвих навичок виступають мовні навички (лексичні, граматичні, фонетичні). Відомо, що практика в мовленнєвій діяльності є необхідною умовою опанування мови, адже суто мовні навички не дають можливості брати участь у спілкуванні іноземною мовою. Таким чином, що акцент у викладанні має робитися не на мову як систему, а на мовлення. Саме тому ми вважаємо, що поняття лінгвістичної компетенції можна конкретизувати як *компетенція лінгвістично-мовленнєва*, до якої слід інтегрувати мовну та мовленнєву компетенції, які являють собою цілісну єдність знань мовної системи та володіння її практичним вираженням в іншомовному професійно-діловому мовленні.

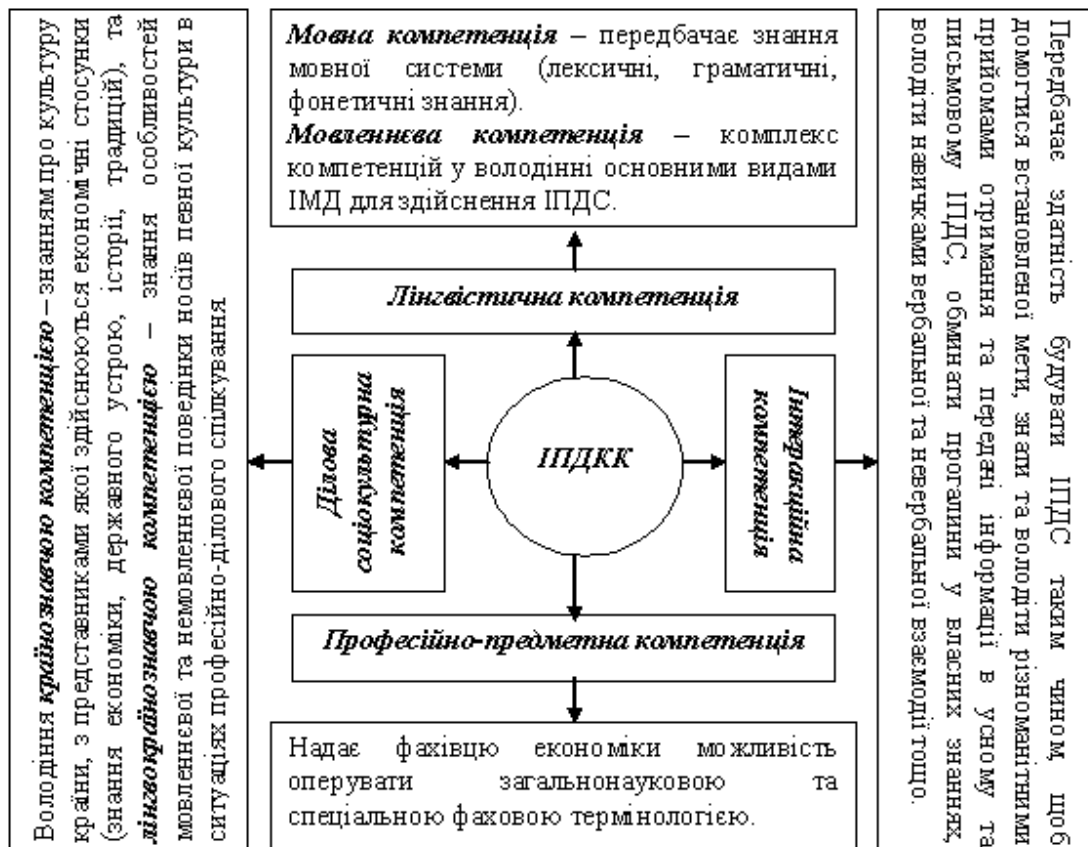

Рис. 1. Структура ІПДКК

Вищезазначені компетенції можуть, у свою чергу, підпадати під подальшу деталізацію, при цьому наша позиція щодо розуміння мовної та мовленнєвої компетенції збігається з позицією С.Ю. Ніколаєвої [8, с. 43].

Так, **лексична компетенція** включає лексичні знання і мовленнєві лексичні навички, **граматична** – граматичні знання та граматичні мовленнєві навички, **фонологічна** – фонетичні знання та мовленнєві слуховимовні навички тощо.

Компетенція у говорінні при здійсненні ІПДС включає компетенцію в діалогічному мовленні (разом з аудіюванням) та компетенцію в монологічному мовленні, які є необхідними при здійсненні ділових переговорів, нарад, публічних виступів, доповідей тощо.

Компетенція в аудіюванні (слуханні та розумінні) виявляється у здатності сприймати та адекватно розуміти іншомовну інформацію у процесі спілкування (як під час дискусії, діалогу, так і в процесі слухання промови, доповіді або при сприйнятті інформації, що передається технічними засобами). Отже, метою аудіювання є осмислення почутого мовленнєвого повідомлення [8, с. 119].

Компетенція у читанні передбачає здатність до сприйняття, розуміння та аналізування іншомовної інформації, отриманої шляхом застосування читання у різних його видах. Володіння даною компетенцією є важливим при читанні текстів ділових договорів, доповідей, підписанні контрактів, а також при читанні

наукових матеріалів іноземною мовою.

Компетенція у письмі виявляється у здатності користуватися писемним іншомовним діловим мовленням, важливим при написанні ділових листів та Інтернет-повідомлень, при написанні звітів, текстів промов, складанні резюме тощо.

Очевидним постає факт, що при здійсненні ІПДС фахівцю економіки нерідко доводиться оперувати професійною (фаховою) та загальнонауковою термінологією, розуміти спеціалізовані поняття при сприйнятті мовлення на слух та читанні, а також продукувати їх при говорінні та письмі. Таким чином, володіння лише лінгвістичною (мовною та мовленнєвою) компетенцією виявляється недостатнім для ефективного здійснення ІПДС, а отже виникає необхідність у виокремленні такого компонента ІПДКК як **професійно-предметна компетенція, яку ми розуміємо професійно значущою якістю фахівця економіки, яка забезпечує можливість сприймати, розуміти і породжувати іншомовні повідомлення (тексти), які містять інформацію, що відноситься до предмету професії, а також спеціальні терміни, зберігати таку інформацію в пам'яті, обробляти її у ході розумових процесів.**

Ефективне здійснення ІПДС складно уявити без наявності певних знань та уявлень про культуру, традиції, стан розвитку економіки, державний устрій, бізнес етикет, особливості суспільного життя країни, з

представниками якої відбуваються ділові відносини, а тому іншим важливим компонентом ІПДКК виступає **ділова соціокультурна компетенція**, яка, на нашу думку, складається з володіння **країнознавчою компетенцією** – знання про культуру країни, з представниками якої здійснюються економічні стосунки (знання економіки, державного устрою, історії, традицій тощо), та **лінгвокраїнознавчою компетенцією** – знання особливостей мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв певної культури в ситуаціях ділового спілкування.

Формування ділової соціокультурної компетенції відкриває безліч напрямків перед викладачем та студентами, адже спілкування діловою англійською мовою не передбачає обов'язкову приналежність іноземних партнерів саме до англосмовної культури. Ділова англійська мова як мова міжнародного співробітництва застосовується й при діловому спілкуванні з представниками самих різних країн та культур світу. У таких випадках партнери по ІПДС встановлюють взаємодію, як правило, англійською мовою, будучи при цьому носіями інших культур, що звичайно знаходить своє відображення у поведінці, способі ведення ділових стосунків, у мовленні. Оскільки у рамках вузівського курсу професійно-орієнтованої англійської мови складно висвітлити культурно-економічні традиції всіх можливих бізнес-партнерів, то вивчення даного аспекту має переходити у площину подальшої самоосвіти фахівців.

Іншим важливим компонентом ІПДКК виступає **інтеракційна компетенція**, тобто **"компетенція взаємодії, інтеракції"**. На нашу думку, інтеракційна компетенція в області ІПДС об'єднує у собі, з одного боку, знання та навички організації іншомовного ділового мовлення, тобто здатність стилістично грамотно, логічно, послідовно та переконливо будувати мовлення, уникати прогалини у власних знаннях, а з іншого, – правильно організувати власну поведінку під час ділової комунікації, ставити завдання та домагатися досягнення мети у процесі ІПДС, будувати процес ІПДС адекватно до конкретного професійно-ділового середовища, що має місце. Інтеракційна компетенція передбачає сформованість наступних вмій: розпочати, підтримати, завершити дискусію, висловити власну думку, встановити та/або змінити тему розмови, аргументувати, переконувати співрозмовника, влучно та адекватно реагувати на повідомлення, логічно та точно будувати власні висловлювання тощо.

Виокремлюючи одним з головних компонентів у складі ІПДКК саме компетенцію інтеракційну (**interactional competence**), ми тим самим поділяємо точку зору **M. Celce-Murcia**, яка надає даній компетенції першорядного значення. Вчена говорить про те, що дана компетенція є вкрай важливою особливо для тих, хто вивчає мову, та виокремлює у її складі наступні компоненти: **"компетенція дії"** (**"actional competence"**) – "knowledge how to perform common speech acts... in the target language involving interactions such as

information exchanges, interpersonal exchanges, expressions of opinions and feelings, problems (complaining, regretting, apologizing, etc.), future scenarios (hopes, goals, promises, etc.)" [15, с. 48]); **"розмовна компетенція"** (**"conversational competence"**, яка охоплює такі питання: як починати та завершувати розмову; як встановлювати та змінювати тему; як перервати співрозмовника; як поступатися/ віддавати комусь слово; як співпрацювати й ін.); **невербальна/ паралінгвістична компетенція** (**"non-verbal/ paralinguistic competence"**, до якої **M. Celce-Murcia** відносить міміку, жестикуляцію, контакт очима (**kinesics/ or body language**), відстань між співрозмовниками (**proxemics**), тактильна поведінка (**haptic behaviour**) (відповідає на питання чи припустимо торкатися співрозмовника), нелінгвістичні вислови з інтеракційним значенням (**non-linguistic utterances with interactional import**) (напр. **Ahhh!, Huh?, Uh-oh**), роль мовчання та пауз [15, с. 49]).

Важливість умінь інтеракції підкреслюється й у **M. Saville-Troike**. Даний компонент, за твердженням вченої, передбачає: "... both knowledge and expectation of who may or may not speak in certain settings, to whom they may speak, when they should remain silent, how they should talk to people of different statuses and roles, what nonverbal behaviors are appropriate for them to use in various contexts, what routines they should use for turn taking in conversation, how they should ask for and give information, how they should request, how they should offer or decline assistance or cooperation, how they should give commands, and how they should enforce discipline" [17, с. 365].

Таким чином, у рамках даного дослідження ми розуміємо **інтеракційну компетенцію як здатність будувати ІПДС таким чином, щоб ефективно взаємодіяти зі співрозмовником, адекватно поводитися та реагувати, домагатися встановленої мети, що передбачає знання та володіння різноманітними прийомами отримання та передачі інформації, навичками вербальної та невербальної взаємодії**.

Для формування ділової соціокультурної, професійно-предметної, інтеракційної компетенцій важливу роль має ретельний відбір професійно-орієнтованих матеріалів, а також суспільно-політичних, країнознавчих, культурологічних, науково-теоретичних матеріалів, що можуть у той же час створювати належну змістову базу для оволодіння всіма видами ІМД, стимулювати появу комунікативних намірів у студентів.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Таким чином, ми приходимо до висновку, що **ІПДКК майбутніх економістів є складний багатоконпонентний феномен, базовими складниками якого виступають лінгвістична, професійно-предметна, ділова соціокультурна та інтеракційна компетенції. Ми також вважаємо, що здатність фахівця економіки спілкуватися іноземною мовою у професійно-діловій сфері є фактично тотожною сформованості в нього ІПДКК у складі основних її компонентів.** Зазначені базові компоненти ІПДКК майбутніх економістів є взаємопов'язаними та взаємоо-

бумовленими, а тому мають формуватися нерозривно один від одного у рамках курсу професійно-орієнтованої іноземної мови для професійно-ділового спілкування у ВНЗ.

Однак, чимало теоретичних та практичних питань з проблеми формування ПДКК у майбутніх еко-

номістів лишаються невирішеними. Зокрема, подальшого розгляду потребує розробка моделі формування ПДКК, обґрунтування відповідних педагогічних умов, визначення змісту, принципів, засобів навчання професійно-орієнтованої іноземної мови для професійно-ділового спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Андрієнко А.С.* Развитие иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности студентов технического вуза (на основе кредитно-модульной технологии обучения) : автореф. дисс. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" / А.С. Андрієнко. — Ростов – на – Дону, 2007. — 26 с.

2. *Доловова Н.Н.* Формирование коммуникативной компетентности студентов в педагогическом пространстве технического вуза (на примере курса "Иностранный язык") : диссертация на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" / Н.Н. Доловова. — Ульяновск, 2003. — 222 с.

3. *Епифанцева А.С.* Формирование иноязычной коммуникативной компетентности студента медицинского колледжа : автореф. дисс. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" / А.С. Епифанцева. — Оренбург, 2010. — 24 с.

4. *Искандарова О.Ю.* Теория и практика формирования иноязычной профессиональной компетентности специалиста: диссертация на соиск. учен. степ. докт. пед. наук : спец. 13.00.01 – 13.00.08 "Общая педагогика" – "Теория и методика профессионального образования" / О.Ю. Искандарова. — Оренбург, 2000. — 376 с.

5. *Измайлова О.А.* Формування іншомовної комунікативної компетенції як структурного компоненту комунікативної культури студентів мовних ВНЗ/ О.А. Измайлова // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. – 2010. – № 17. – с. 66 – 72.

6. *Козак С.В.* Формування іномовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – "теорія та методика професійної освіти" / С.В. Козак. – Одеса, 2001. – 20 с.

7. *Костюкова Т.А.* Развитие иноязычной коммуникативной компетентности студентов неязыковых вузов: монография / Т.А. Костюкова, А.Л. Морозова. – Томск: Томский политех. ун-т, 2011. – 119 с.

8. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і пе-

рероб. / Кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.

9. *Огурцова О.Л.* Новый компонент профессионально-ориентированной иноязычной коммуникативной компетенции в области делового общения / О.Л. Огурцова // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка [серія: Педагогічні науки]. – 2009. – Вип. 70. – С. 152 – 155.

10. *Перевознюк Н.М.* Професійна компетентність економіста: сутність та структура / Н.М. Перевознюк // Наука і освіта : (Серія "Педагогіка"). – 2012. – № 1. – С. 41 – 45.

11. *Перевознюк Н.М.* Теоретичний аналіз проблеми ділового спілкування / Н.М. Перевознюк // Наука і освіта : (Серія "Педагогіка і психологія"). – 2012. – № 7. – С. 75 – 80.

12. *Тарнопольский О.Б.* Методика обучения английскому языку для делового общения: Учебное пособие / О.Б. Тарнопольский, С.П. Кожушко. – К.: Ленвіт, 2004. – 192 с.

13. *Тинкалюк О.* Сутність та структура іншомовної комунікативної компетенції студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів/ Оксана Тинкалюк // Вісник Львівського національного університету ім. І. Франка [Серія педагогічна]. – 2008 – № 24. – с. 53 – 63.

14. *Bailey K.M.* Practical English Language Teaching: Speaking / Kathleen M. Bailey. – New York: McGraw-Hill ESL/ELT, 2005. – 200 p.

15. *Celce-Murcia M.* Rethinking the Role of Communicative Competence in Language Teaching / Marianne Celce-Murcia // In: Alcón Soler E., Safont Jordà M.P. (eds.) Intercultural Language Use and Language Learning. – Springer, 2007. – P. 41 – 57.

16. *Savignon S.J.* Interpreting Communicative Language Teaching: Contexts and Concerns in Teacher Education / edited by Sandra J. Savignon. – New Haven: Yale University Press, 2002. – 238 p.

17. *Saville-Troike M.* The Ethnography of Communication / Muriel Saville-Troike // In: Lee McKay S., Hornberg N.H. (eds.) Sociolinguistics and Language Teaching. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1996. – P. 351 – 382.

Подано до редакції 11.02.13